

МОДУЛЬ 3. ЕРТЕ ТЕМІР ДӘУІРІНДЕГІ ТАЙПАЛЫҚ ОДАҚТАР ЖӘНЕ ЕРТЕ МЕМЛЕКЕТТІК ҚҰРЫЛЫМДАР

1. № 8. Семинар сабағының тақырыбы. Ерте темір дәуіріндегі Қазақстан аумағындағы археологиялық ескерткіштер.

2. Сабақтың мақсаты мен міндеттері: Қазақстанның ежелгі көшпенділері (сақтар, аримаспылар, аргипейлер, савроматтар) Археологтар темір деп атаған дәуірде Қазақстан аумағында және оған шекаралас елдерде сақ тайпалары туралы мағлұмат беру.

3. Сабақтың мазмұны:

1. Б.з.б. V-VI ғғ. тайпалар және олардың қоғыстануы (баяндамалар):

А) Ертедегі темір дәуіріндегі Жетісу мен Оңтүстік Қазақстан;

Ә) Ертедегі темір дәуіріндегі Шығыс Қазақстан;

Б) Ертедегі темір дәуіріндегі Солтүстік Қазақстан;

В)) Ертедегі темір дәуіріндегі Орталық Қазақстан

4. Техникалық (оның ішінде оқытудың да) және инструментальдық құралдар: интерактивті тақта, слайдтар, презентациялар, электрондық оқулық.

5. Сабақтарды өткізу тәртібі: Дербес жұмысқа арналған тақырыптар

1. Батыс Қазақстанның савромат-сармат мәдениеті.

2. Арал-Каспий даласының тайпалары.

Дәрісханада өткізілетін жұмыс:

Оқытушының алғы сөзі:

Өзіндік орын алатын қола дәуірін ауыстырып, үлкен де күрделі өзгерістер әкелген кезең б.з.д. I мыңжылдықтың басы мен біздің заманымыздың басы болып табылады. Бұл кезең Қазақстан аумағын мекендеген адамдардың өз өндірісінде темірді пайдалануы және көшпелі шаруашылықтың дамуымен ерекшеленеді. Б.з.д. I мыңжылдықта Солтүстік Үндістан, Ауғанстан, Орта Азия және Қазақстанның оңтүстік өңірін қамтитын кең-байтақ аумақта «сақ» деген атпен белгілі тайпалар мекендеген. Геродот (б.з.д. V ғ.) және басқа ертедегі тарихшылар оларды “азиялық скифтер” деп атаған. Сақ бірлестігі туралы мәліметтер кездесетін негізгі жазба деректер екі топтан тұрады: 1) антик дәуірінің авторлары (гректер) — Геродот, Страбон, Ксенофонт, Птоломей және т.б.; 2) Ахеменидтер әулетінен (көне парсы) қалған сына жазулар (Бехистун сына жазуы, т.б.). Парсы жазбалары «сақ» атауын қолданса, грек деректері бұл тайпаларды «Азия скифтері» деп атайды. Сақ тайпалары Солтүстік Қара теңіз жағалауын, Днепр өзені бойын мекендеген скифтердің және төменгі Еділ өзенінің төменгі ағысы мен Оңтүстік Орал өңіріндегі савроматтардың,

Кир мен I Дарий тұсындағы парсылардың және Александр Македонский дәуіріндегі гректердің замандастары болған. Олар ежелгі парсылармен тығыз қарым-қатынас орнатып, б.з.д. VI—V ғасырларда Ахеменидтер империясының құрамына да кірген. Ахеменидтердің сына жазбаларында сақтар туралы аз болса да анық деректер келтірілген.

6. Әртүрлі күрделілік деңгейдегі тапсырмалар (сұрақтар) және оларды бағалаудағы ұпайлардың үлестірілуі:

1-деңгей. Археологиялық материал негізінде шекаралық аймақтарда орналасқан локалды мәдениеттердің өзара әсерін көрсету.

2-деңгей. *Реферат презентациясы:*

А) Шығыс Қазақстаннан қорғандарына сипаттама беру.

Ә) Бесшатыр қорғандарына сипаттама беру.

3-деңгей. Оңтүстік Қазақстан мен Шығыс Арал өңірінің маңызды археологиялық ескерткіші.

7. СӨЖ және ОСӨЖ тапсырмалары, олардың түрлері мен орындалуына қойылатын ұпайлардың үлестері: Картадан сақ тайпалары мен олардың замандастары мекен еткен жерлерді анықтау қажет. Игерілген материалды келесі жоспар бойынша жүйелеу қажет: 1. орналасқан жері (расселение); 2. шаруашылығы; 3. көрші елдермен қарым-қатынасы; 4. өнері. Ұсынылған жоспар бойынша материалды жазбаша түрде тапсыру.

8. Пайдаланылатын әдебиеттер:

Негізгі әдебиеттер:

1. История Казахстана. С древнейших времен до наших дней. Т.1 – Алматы, 1996. – 531 с.
2. Кляшторный С.Г., Султанов Т.И. Казахстан: летопись трех тысячелетий. – Алма-Ата, 1992. – 374 с.
3. Кузенбайұлы А. История Казахстана. – С.-П., 2004. – 420 с.
4. Акишев К.А. Культура саков и усуней долины Или. – А-А., 1981.
5. Кадырбаев М.К. Памятники тасмолинской культуры. – А.А., 1986.
6. Акишев К.А. Курган «Иссык». Искусство саков Казахстана. – М., 1978.
7. Смирнов К.Ф. Савроматы. Ранняя история и культура савромат. – М., 1964.
8. Калыш А.Б. Историческое краеведение Казахстана. 2017.
9. Қартабаева, Е.Т., Мырзабекова, Р.С. Ежелгі дүние тарихы 2014. РМЭБ.

Қосымша әдебиеттер:

1. Нысанбаев Н.Ә., Нұрмұратов С.Е., ТҒыбитов Х. Қазақ философиясы тарихы (ежелгі дәуірден қазіргі заманға дейін) : Монография. 1-том :Қазақ философиясының қалыптасуы: ежелгі түркілік дәуір 2014. РМЭБ
2. Нұржанов А. Ұлы жібек жолы және ортағасырлық Қазақстан. Алматы: Рауан, 2018.
3. Алан Барнард. Антропология тарихы мен теориясы [оқулық] / А. Барнард; ауд. Ж. Жұмашова, 2018. - 240 б.

WEB-сайттар тізімі:

1. <http://e-history.kz/kz>
2. https://vk.com/history_qaz